

Waldemar J. Dziak, Jerzy Bayer, *Mao. Ontologia władzy*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2017, ss. 803.

W roku 2017 ukazał się na rynku czytelniczym kolejny owoc współpracy na polu naukowym Waldemara Jana Dziaka i Jerzego Bayera, obszerne dzieło zatytułowane *Mao. Ontologia władzy*. Autorzy ci współpracują ze sobą od wielu lat i mają w swym dorobku kilka ważnych, szeroko komentowanych prac¹.

Profesor Waldemar Dziak jest dobrze znaną postacią w polskim środowisku naukowym. Jest on pracownikiem Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk i wybitnym znawcą problematyki dalekowschodniej. Uchodzi za jednego z najlepszych w Polsce sinologów i specjalistów od spraw Korei Północnej. Jest też znanym popularyzatorem tej tematyki w mediach i ma w swym dorobku wiele programów radiowych oraz telewizyjnych. Jego prace naukowe z zakresu nauk o polityce koncentrują się przede wszystkim na zagadnieniach funkcjonowania dalekowschodnich państw komunistycznych. Przy czym autor analizuje to „od środka”, od – niezbadanej do końca – strony tajnych dokumentów, przemówień przywódców, oficjalnych spotkań rządowych, partyjnych i dyplomatycznych. Dzieła te, obfitujące w mnogość szczegółów, dat, nazwisk i niepublikowa-

¹ Na przykład: W.J. Dziak, J. Bayer, *Kilka uwag o chińskim nacjonalizmie*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2010; W. Dziak, J. Bayer, *Mao. Zwycięstwa, nadzieje, klęski*, Collegium Civitas – Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2007; W. Dziak, J. Bayer, *Korea i Chiny: przyjaźń, współpraca, rywalizacja i konflikty*, t. 1–2, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2006.

nych dotąd dokumentów, napisane są żywym, barwnym językiem. Czyta się je niczym wciągającą literaturę sensacyjną.

Wiele prac naukowych Waldemara Dziaka dotyczy jednego z najważniejszych nurtów politycznych XX-wiecznego Państwa Środka, jakim był maoizm. Biografie przywódców maoistowskich (a także *quasi-maoistowskich* przywódców Korei Północnej) zajmują poczesne miejsce w jego dorobku naukowym.

Część swych książek pisał on wspólnie z innymi, wybitnymi naukowcami. Jednym z nich jest doktor habilitowany Jerzy Bayer, adiunkt (do 2009 roku) na Wydziale Orientalistycznym Uniwersytetu Warszawskiego, znany przede wszystkim ze swej działalności dyplomatycznej. Jest on autorem (lub współautorem) kilkudziesięciu prac analitycznych dotyczących regionu Azji Wschodniej, a także współpracownikiem istniejącego od roku 1989 Centrum Badań Azji i Pacyfiku (CBAP) Instytutu Studiów Politycznych PAN².

W 2007 roku duet autorski – Waldemar J. Dziak i Jerzy Bayer – napisał pierwszą biografię polityczną Mao Zedonga pod tytułem *Mao. Zwycięstwa, nadzieje, klęski*. Nie była to biografia przedstawiająca dokładnie całe życie Wielkiego Sternika, lecz praca rzucająca nowe światło na kluczowe momenty jego politycznej kariery. Jak podkreślają sami autorzy, ich celem było przede wszystkim opisanie tylko kilku „[...] wybranych fragmentów z życia tego przywódcy i etapów jego politycznej aktywności [...] najbardziej charakterystycznych, przypadających na okresy przesilen i zwrotów w dziejach komunistycznych Chin”³.

Książka z 2007 roku podzielona jest na trzy części, każda z nich zawiera kilka rozdziałów. Część pierwsza, zatytułowana „Mao Zedong na rozstaju politycznych dróg”, opisywała losy Przewodniczącego w latach pięćdziesiątych, po śmierci Józefa Stalina, gdy podjął starania, mające na celu objęcie przez Chiny nieoficjalnego przywództwa w międzynarodowym ruchu komunistycznym, a także „prywatną wojnę” Mao z oficjalną linią Komunistycznej Partii Chin oraz pierwsze kampanie polityczne⁴, które – w okresie maoistowskim – będą przeprowadzane w Chinach z nadzwyczajną regularnością. Ciekawym akcentem na koniec części pierwszej było obszerne przedstawienie obrony przez Chiny, forsowanej przez Władysława Gomułkę „polskiej

² <http://isppan.waw.pl/strony-www-projektow-naukowych/centrum-badan-azji-i-pacyfiku/>

³ W.J. Dziak, J. Bayer, *Mao. Zwycięstwa...*, s. 11.

⁴ „Sto kwiatów” oraz „przeciw prawicowcom” (przyp. autora).

drogi do socjalizmu”⁵. Być może to właśnie cierpliwość i dyplomatyczny upór towarzyszy chińskich wobec ich radzieckich odpowiedników spowodowały, że nie „doczekaliśmy się” nad Wisłą czołgów z czerwoną gwiazdą? Może właśnie za to Polska powinna być Chinom wdzięczna?

„Strategia «Trzech Czerwonych Sztandarów»” – druga część biografii Mao z 2007 roku – jest opisem politycznego, ideologicznego i przede wszystkim praktycznego krzepnięcia w Chinach systemu maoistowskiego w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku. Przedstawiony został „Wielki Skok” – jego przyczyny i konsekwencje; przeobrażenia w rolnictwie, przemyśle i społeczeństwie; przyczyny klęski „Wielkiego Skoku”, a także przejściowe odsunięcie Mao od władzy i jego krytyka w okresie tzw. regulacji.

Trzecia część książki opisuje Wielką Proletariacką Rewolucję Kulturalną⁶. Wskazuje na jej źródła, między innymi na chęć odzyskania pełni władzy w Chinach przez Mao Zedonga odsuniętego na boczny tor po niepowodzeniu „Wielkiego Skoku”. Rzuca światło na przebieg Rewolucji Kulturalnej, jej instytucjonalizację, a także na sytuację społeczno-gospodarczą Państwa Środka w tamtych latach. Doskonale obrazuje też zaostrzenie walk frakcyjnych w KPCh w latach siedemdziesiątych (w tym domniemane przyczyny śmierci marszałka Lin Biao), a także proces likwidacji frakcji radykalnej po śmierci Wielkiego Sternika i przejęcie władzy przez zwiazanych z Deng Xiaopingiem „pragmatyków”.

Niewątpliwą zaletą książki *Mao. Zwycięstwa, nadzieje, klęski* jest obecność wielu aneksów, pozwalających czytelnikowi na dogłębne zapoznanie się ze specyfiką opisywanych problemów oraz na – przynajmniej częściowe i chwilowe – poczucie „ducha tamtych czasów”.

Dużą pomoc stanowią – nawet dla dobrze obeznanych z opisywanym tematem czytelników – pozycje dodatkowe: wykaz skrótów oraz obszerny słowniczek terminów chińskich i nazw własnych, występujących w książce. Warto nadmienić, że tłumaczone terminy zapisane są zarówno pismem chińskim, jak też w transkrypcji *pinyin*. Świadczy to o niewątpliwym profesjonalizmie autorów.

Czytając *Mao. Zwycięstwa...* czytelnik może odnieść wrażenie niedosytu, bowiem – pomimo szczegółowego przedstawienia najważniejszych momentów politycznej biografii Wielkiego Sternika – brak w niej odniesień do obecnej sytuacji w Państwie Środka. Odniesienia

⁵ W.J. Dziak, J. Bayer, *Mao. Zwycięstwa...*, s. 90–128.

⁶ Ma taki sam tytuł (przyp. autora).

takie wydają się być nieodzowne, gdyż mimo że mocarstwowa pozycja dzisiejszych Chin została osiągnięta wbrew praktykom maoistowskim, to jednak po dziś dzień Mao przedstawiany jest jako najważniejszy ojciec-założyciel Ludowych Chin.

W roku 2017 – dziesięć lat po wydaniu pierwszej politycznej biografii Mao – obu autorów – Waldemar Dziak i Jerzy Bayer – napisało następną książkę na temat bodaj najważniejszego chińskiego przywódcy XX wieku. Pozycja ta nosi tytuł *Mao. Ontologia władzy* i ma znakomite referencje. Tak obszerne przedstawienie tu biografii Mao z 2007 roku dokonane zostało nieprzypadkowo. Czytelnik dobrze znający dorobek naukowy Waldemara Dziaka bez problemu wychwyci podobieństwa *Mao. Ontologia władzy* do *Mao. Zwycięstwa, nadzieje, klęski*. Pierwsze trzy części nowej książki są przedrukowane z pozycji sprzed dekady.

Co zatem jest w tej publikacji nowego? Czy obie te książki wzajemnie się nie wykluczają? Dlaczego nie zdecydowano się na wydanie poprawione, a na osobną publikację pod nowym tytułem? Powodów zaistniałej sytuacji jest kilka. Przede wszystkim *Mao. Ontologia władzy* wzbogacona została o dodatkowy, czwarty rozdział. Nosi on tytuł „Mao po Mao. Wpływ idei Mao na dzieje Chin”. Rozdział ten przedstawia doktryny polityczne trzech pomaoistowskich przywódców chińskich – Deng Xiaopinga, Hu Jintao, Xi Jinpinga oraz neo-maoistowskiego, byłego burmistrza miasta Chongqing, Bo Xilaia – i ich odniesienia do *Myśli Mao Zedonga* zarówno w sferze teoretycznej, jak też w praktyce sprawowania władzy. Szczególnie istotny jest ten ostatni przykład zarządcy w starym typie maoistowskiego, zideologizowanego aparaczyka, który (z mizernym, choć znaczącym skutkiem) próbował na terenie rządzonego przez siebie Chongqingu na nowo wprowadzać w życie idee Mao. Historia Bo Xilaia jest też wymownym dowodem na dalekie odejście od maoizmu w praktyce politycznej dzisiejszych Chin.

Mao. Ontologia władzy wyróżnia się też na tle przytoczonej wcześniej publikacji zwiększoną ilością aneksów. Na uwagę zasługują nie tylko fragment przemówienia Mao wyjaśniający Wielki Skok, lecz także aneksy wskazujące na kontynuację *Myśli Mao Zedonga* w polityce współczesnego Państwa Środka. Są to: uchwała KC KPCh z roku 1981 pokazująca stosunek do maoizmu w czasach Deng Xiaopinga oraz kilka przemówień obecnego przewodniczącego ChRL, Xi Jinpinga. Przytoczone powyżej różnice niwelują brak odniesień do współczesności w pierwszej biografii politycznej Mao z 2007 roku.

Obecne wydanie biografii chińskiego wodza także zawiera słowniczek terminów chińskich i nazw własnych w tradycyjnym zapisie ideograficznym, w transkrypcji *pinyin* oraz z polskim tłumaczeniem. Obszerna bibliografia oraz indeks osobowy świadczą o staranności naukowej i szerokiej wiedzy autorów książki.

Układ książki jest przejrzysty. Wzbogacenie stanowi wkładka, wykonana z lakierowanego papieru kredowego z licznymi fotografiami. Doskonale dopełniają one i ilustrują całość pracy.

Ze względu na imponującą objętość książki (803 strony), nie jest ona „wygodna w czytaniu”. Pasuje doskonale do zacisza akademickiej biblioteki, jednak gdy czytelnik zapragnie zapoznać się z jej treścią w tzw. wolnym czasie (park, plaża, jazda pociągiem), przyjdzie mu zmagać się ze znacznym ciężarem i nieporęcznym formatem publikacji.

Obszerne przedstawienie wcześniej opublikowanej książki *Mao. Zwycięstwa, nadzieje, klęski* z 2007 roku zostało dokonane nieprzypadkowo. Nie sposób bowiem opisywać obecnie wydaną biografię Mao bez nawiązania do poprzedniego dzieła Waldemara Dziaka i Jerzego Bayera. Trudno oprzeć się wrażeniu, że książka z 2017 roku – na przekór nowemu tytułowi – jest rozszerzoną wersją wymienionej publikacji. Wszak trzy pierwsze rozdziały, a także większość aneksów jest identyczna. Wyróżnikiem tej najnowszej pracy są jednakże rozdziały i aneksy bezpośrednio analizujące wpływ Mao Zedonga i jego *Myśli* na Chińską Republikę Ludową czasów współczesnych a także nawiązania do Przewodniczącego czynione przez współczesnych przywódców Chin.

Czy *Mao. Ontologia władzy* to książka ciekawa? Niewątpliwie tak. Czytelnik interesujący się tematyką Dalekiego Wschodu, aczkolwiek niezajmujący się nią profesjonalnie, może potraktować tą pozycję jako swego rodzaju polskie kompendium wiedzy o maoizmie. Dla „profesjonalistów” książka również jest ważna. Czytelnicy dobrze zaznajomieni z twórczością Waldemara Dziaka mogą jednak czuć pewien niedosyt. Sięgając po okazałe dzieło o nowym, wymownym tytule, spodziewają się odmiennej tematyki, niż tej w wydanej w 2007 roku. Trzeba pamiętać, iż przez ostatnie dziesięć lat za granicą ukazało się wiele dzieł biograficznych opisujących życie „Czerwonego Cesarza”. Przez ten czas polska literatura na ten temat pozostała skromna. Należy zatem postawić pytanie, dlaczego wydawca zdecydował się na wypuszczenie pod nowym tytułem książki, która w znacznym stopniu jest wydaniem jedynie uzupełniającym wcześniejsze dzieło? To pytanie retoryczne, bowiem książka *Mao. Ontologia*

władzy stanowi dzieło wartościowe ze względu na zawartość merytoryczną i przystępny język, jakim zostało napisane.

Rozdział czwarty i dodatkowe aneksy tej pracy to idealny materiał na książkę w całości opowiadającą o wszelkich pozostałościach systemu maoistowskiego we współczesnym Państwie Środka. Kto wie, może profesorowie Dziak i Bayer wspólnie piszą już książkę o takiej tematyce? Być może *Mao. Ontologia władzy* została przez Instytut Studiów Politycznych PAN wydana przede wszystkim w celu „sondowania” zainteresowania czytelników tematem Mao? Z niecierpliwością czekać będziemy na kolejne dzieło obu autorów. Recenzowana praca stanowi niezbędną pozycję w bibliotece osób interesujących się problematyką przywództwa politycznego i postacią wielkiego przywódcy Chin.

Andrzej Połosak
Warszawa